

Barbara
Vujanović

Pet desetljeća Atelijera Meštrović u Zagrebu

Sa svojim javnim spomenicima, od prvoga postavljenog keramičkoga reljefa *Seljaci*, zatim remek-djela *Zdenca života*, *Povijesti Hrvata*, spomenika Josipu Jurju Strossmayeru i drugih, te s arhitektonskim rješenjima (Dom Hrvatskoga društva likovnih umjetnika), Ivan Meštrović (Vrpolje, 15. kolovoza 1883. – South Bend (Ind.), SAD, 16. siječnja 1962.) zauzima iznimno značajnu ulogu u formiranju kulturnog identiteta grada Zagreba. Umjetnik kojeg obiteljski korijeni vežu uz Dalmatinsku zagoru, a čiji život i djelovanje sežu sve do Beča, Pariza, Cannes, Rima, Londona, New Yorka i drugih svjetskih središta, u Zagrebu je proveo dva veoma plodna desetljeća (1919. – 1942.), tijekom kojih je posebno važno istaknuti njegovu ulogu profesora i rektora na Višoj školi za umjetnost i umjetnički obrt, današnjoj Akademiji likovnih umjetnosti.¹

¹ Ivan Meštrović postaje redoviti profesor 1922. godine, a iduće je godine izabran za rektora. Tu je funkciju obnašao u dva navrata: 1923. – 1932. te 1940. – 1944. Zbunjujuće mimoilaženje s godinom Meštrovićeva napuštanja Zagreba 1942. godine odnosi se na činjenicu da se u dokumentima navodi kao rektor sve do 1944. godine. Za njegova mandata provedena je reforma nastave, ukinuti su tekstilni, keramičarski, zlatarski i drvorezbarski obrti. Pri školi osnovan je arhitektonski odjel, na kojem se posebno njegovalo umjetničko usmjerenje i autorski izraz u projektiranju, što se razlikovalo od programa onovremenoga sličnog odjela na zagrebačkom Tehničkom fakultetu. Sam je Meštrović imao formalno arhitektonsko obrazovanje: nakon apsolvirane tri godine kiparstva na bečkoj Akademie der Bildenden Künste, pohađao

U to vrijeme Meštrović stvara djela poput spomenika Marku Maruliću, Grguru Ninskom, *Indijance* u Chicagu, sudjeluje u obnovi unutrašnjosti crkve Sv. Marka na zagrebačkom Gornjem gradu, po njegovim zamislima izgrađene su njegova vila na splitskim Mejama, memorijalno-sakralne građevine crkva Gospa od Anđela – mauzolej obitelji Račić u Cavtatu, grobnica obitelji Meštrović u Otavicama, Gospina crkva u Biskupiji kod Knina i crkva Sv. Križa u sklopu obnovljeno-ga Crikvina-Kašteleta u Splitu.² Zagreb pak dobiva spomenuti Dom Hrvatskoga društva likovnih umjetnika.

O očuvanju memorije te promoviranju djela Ivana Meštrovića već pola stoljeća skrbi Atelijer Meštrović. Godine 2009. navršava se točno pet desetljeća otkako na adresi u Mletačkoj 8 na Gornjem gradu, u nekadašnjoj obiteljskoj kući i atelijeru velikoga kipara djeluje muzejska institucija koja se bavi stručnom i znanstvenom obradom njegova života i opusa. Meštrović je kuću u kojoj je živio s drugom suprugom Olgom Kesterčanek i njihovo četvero djece, Tvrtkom, Martom, Olgom i Matom, gradio od 1921. do 1923. godine. Riječ je o adaptaciji kuća iz 17., odnosno 18. stoljeća koje se nalaze na tri parcele (Mletačka 6, 8 i 9). Kipar je angažirao arhitekta

je i dvije godine arhitekture kod profesora Friedricha Ohmanna, prema čijim je projektu sagrađen Arheološki muzej u Splitu.

² Brijeg na kojem se nalazi crkva Presvetog Otkupitelja u Otavicama zaveden je u katastarskim knjigama mjesta Ružić kraj Otavica.

→ Dvorište, foto dokumentacija Atelijera Meštrović

Viktora Kovačića kojega ubrzo zamjenjuje Haroldom Bilinićem. Ulazna je vrata projektirao Drago Ibler 1925. godine.

Temelj muzeja jest Meštrovićeva *Darovnica* sklopljena između njega i tadašnje Narodne Republike Hrvatske, potpisana 31. siječnja 1952. godine, kojom je on hrvatskom narodu darovao svoju kuću i atelijer u Zagrebu, kuću i atelijere u Splitu s kompleksom Crikvine-Kaštelet i crkvu Presvetoga Otkupitelja – obiteljsku grobnicu u Otavicama, skupa sa zbirkom svojih umjetničkih djela. Prilikom njegova jedina posjeta Hrvatskoj nakon egzila, 1959. načinjen je i dodatak *Darovnici*. Meštrović nije usamljen primjer u takvoj velikodušnoj gesti. Isto je učinio njegov uzor, kipar Auguste Rodin doniravši svoja djela Francuskoj 1916. godine, a ponukan Meštrovićevim činom, svoja je djela i obiteljsku kuću na Iblerovom perivoju u Zagrebu darovao njegov bliski prijatelj, slikar Jozo Kljaković.

Privremenu upravu i nadzor nad zbirkom u Mletačkoj 8 preuzeo je 1954. godine Konzervatorski zavod, da bi 1. siječnja 1959. zbirka bila predana Gradskoj galeriji suvremene umjetnosti (poslije Galerije grada Zagreba).³ Od 1962. do 1963. godine prema rješenju dipl. ing. arh. Miroslava Begovića izvodi se

adaptacija atrija, atelijera i dvorišta u izložbeni prostor. Tako je 6. rujna 1963. godine u tom dijelu muzeja svečano otvoren stalni postav. Radove je odabrala profesorica Vesna Barbić, prva kustosica i voditeljica Atelijera, a autor postava izložbe bio je akademski slikar Edo Kovačević. Godine 1968. i 1969. obavlja se adaptacija kuće u izložbeni prostor – prizemlja, prvog i drugog kata, prema rješenju dipl. ing. arh. Vojtjeha Delfina.

Naposljetku, 21. ožujka 1969. godine kuća se u cijelosti otvara javnosti kao izložbeni prostor: svečano je otvoren stalni postav, za koji je odabir radova ponovno načinila prof. Vesna Barbić. Za postav je bio zadužen arh. Delfin. Za raketiranja je Banskih dvora 7. listopada 1991. godine zgrada AM-a pretrpjela oštećenja. Razgledavanje stalnog postava bilo je onemogućeno tijekom Domovinskoga rata. Od 1991. Atelijer Meštrović djeluje u sklopu Fundacije Ivana Meštrovića, a 2007. godine kada Sabor Republike Hrvatske donosi zakon o Muzejima Ivana Meštrovića, s Galerijom Meštrović u Splitu i crkvom Presvetog

³ Do 1991. godine Galerija Ivana Meštrovića s kompleksom Kaštelet Crikvine u Splitu djelovala je kao samostalan muzej, a crkva Presvetog Otkupitelja u Otavicama pod upravom Muzeja Drniške krajine.

Otkupitelja u Otavicama čini Muzeje Ivana Meštrovića čije je od tada sjedište u Splitu.

Fundus Atelijera, koji je po *Darovnici* i njenom dodatku brojao 147 umjetnina, sustavnim je otkupima i donacijama, lijevanjem u broncu uza suglasnost autora, dosegao zbir od 313 inventiranih umjetnina, od čega je 126 izloženo u stalnom postavu. Uz Meštrovićeva, čuvaju se i djela drugih autora, poput Tomislava Krizmana, Vladimira Becića i drugih. Važno je pri tome napomenuti da su pojedine skulpture i crteži u vlasništvu nasljednika Ivana Meštrovića i vode se kao pohrana. Najranija djela stalnoga postava, poput portreta Izidora Kršnjavog i skulpture *Laokoon mojih dana*, nastala su za Meštrovićeva školovanja na bečkoj Akademie der Bildenden Künste, dok najstarije, skulptura *Majka i dijete* ostaje nedovršena upravo zbog njegova odlaska iz Zagreba u vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Vrijedna je zbirka smještena u autentičnom prostoru intimnoga karaktera, oplemenjenom detaljima poput namještaja, koji je uglavnom dizajnirao sam Meštrović. Na prvom se pak katu, na svodu nekadašnje spavaće sobe bračnog para Meštrović-Kesterčanek, nalaze freske koje su prema umjetnikovim litografijama *Harmonija*, *U povjerenju*, *Idila* i *Ljubavnici*, između 1925. i 1927. godine izveli Juraj Plančić i Jozo Kljaković. Iako je koncepcija postava neopterećena strogim kronološkim i tematskim pristupom, prvenstveno je vođena mjerilom veličine djela te materijala u kojem su ona izvedena, profesorica Barbić nenametljivom i prefinjenom logikom vodi posjetitelja od atrija u kojem su smješteni ženski aktovi *U grču* i *Na odmoru*, preko atelijera gdje su mahom postavljene skulpture sakralne tematike, primjerice *Gospa s djetetom*, ali još jedan klasični primjer ženskog akta *Žena pokraj mora*, prije spomenuta *Majka i dijete* te izvanredna *Studija ruke Grgura Ninskog* koja se nalazi na galeriji atelijera. U dvorištu se, primjerice, nalazi djelo iz *Kosovskoga ciklusa Miloš Obilić* te *Povijest Hrvata*, kojoj u prizemlju kuće korespondira skulptura *Moja majka ruku sklopljenih pred grudima*.

Prizemljem dominira *Vječno razapeti*, raspele namijenjeno crkvi Presvetoga Otkupitelja u Otavicama. Gipsevi kazeta s vratnica te iste crkve (otuđeni tijekom Domovinskoga rata), autoportret te portreti majke, oca i dvoje prerano preminule djece, Marte i Tvrtka, nalaze se na drugom katu. U postav je uključeno nekoliko djela vezanih uz cavtatsku crkvu Gospa od Anđelâ. Taj je Meštrovićev *gesamtkunstwerk* predstavljen na izložbi u Gliptoteci HAZU u Zagrebu (listopad/studen 2008.). Autorice izložbe su muzejska savjetnica AM-a, Liljana Čerina i Lida Roje Depolo, muzejska savjetnica Gliptoteke HAZU. Zbog prostorne i ambijentalne specifičnosti, koja onemogućava zadiranje u stalni postav, izložbe se, koje priređuje AM ili u suradnji s drugim institucijama, uglavnom odvijaju izvan Atelijera Meštrović, u Hrvatskoj (npr. Ivan Meštrović 1883 – 1962: Izložba u povodu 100-godišnjice rođenja, Zagreb: Muzejski prostor, 1983. – 1984.) i u inozemstvu (npr. Berlin – Zürich – Beč: Skulpturen, Berlin: Nationalgalerie Staatliche Museen, Preußischer Kulturbesitz, Zürich: Kunsthaus Zürich, Wien: Museum moderner Kunst, Museum des 20. Jahrhunderts, 1987.). Djelatnici AM-a kontinuirano rade na obradi i zaštiti građe i njenom prikupljanju, izdavačkoj djelatnosti, vođenju arhiva i dokumentacije (fototeka/dijateka, video i audioteka, hemeroteka). Također, u redovitim pedagoškim akcijama mlada publika uči o životu i djelu Ivana Meštrovića, dobivajući mogućnost vlastite interpretacije. Posljednja je bila ovogodišnja akcija *Ivan Meštrović izvan okvira – iz sjene* (u sklopu 14. muzejske edukativne akcije (U)okvir(i)) pod vodstvom više kustosice AM-a Danice Plazibat, u kojoj su sudjelovali učenicima Škole primijenjene umjetnosti i dizajna iz Zagreba, odjela Unutrašnje arhitekture.

Pedeseta godišnjica djelovanja Atelijera Meštrović obilježiti će se objavom opsežne i fotografijama bogato popraćene publikacije u kojoj je autorica Ljiljana Čerina sabrala iscrpne podatke o djelima iz stalnoga postava. Fotografije za taj vodič snimili su Damir Fabijanić i Boris Ljubičić koji potpisuje i dizajn. ×